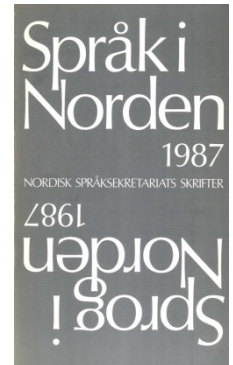

Sprog i Norden

Titel: Nabosprogene, skolen og læreruddannelsen
Forfatter: Jørn Lund
Kilde: Sprog i Norden, 1987, s. 83-88
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språksekretariat

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Nabosprogene, skolen og læreruddannelsen

Af Jørn Lund

Foredrag holdt ved konference om nabosprogsundervisning i Sydnorden. Gengivet efter manuskript.

Generelt finder jeg det vigtigt omhyggeligt at begrunde en nærmere beskæftigelse med nabosprog, uanset hvor i uddannelsessystemet man befinder sig. Den opgave springer vi ofte let hen over, dels fordi den kan bringe mindelser om den udvandede variant af ungdomsoprørets pædagogik ("lad os først ligesom snakke lidt om, hvad der ligesom motiverer og legitimerer undervisningens indhold i en større samfundsmæssig sammenhæng"), dels fordi vi i højere grad er vant til at analysere kritisk end at motivere konstruktivt. Og så er der det sproglige problem: Ordene står og griner lidt ad os, når vi skal tale om det nordiske fællesskab. Mindelserne om den kritikløse skandinavisme melder sig som en sær fortid, der ikke kan blive aktuel nutid. Lad os alligevel se lidt på, hvilke perspektiver der kan åbne sig, hvis man tager en tørn med det sydnordiske, for nu at blive i konferencens terminologi:

At vokse ind i en kultur og blive en del af den er en proces, der kan forløbe helt af sig selv, uden at den enkelte når til erkendelse af den. Man kan være et produkt af en dansk, norsk, svensk, islandsk, færøsk, finsk, en skandinavisk, en nordisk kultur uden at vide det.

Bevidstheden om kulturelle forudsætninger og deres betydning kan opstå på mange forskellige måder. Man kan gennem ophold i udlandet på egen hånd erfare, at hvad der er selvfølgelig et sted, er påfaldende et andet sted, hvad der er normalt hjemme, er afvigende ude osv.

En tilsvarende erkendelse kan erhverves på anden og tredje hånd gennem læsning, film og tv, uanset om stoffet er dokumentarisk eller fiktivt – men helt samme dybde giver den slags

oplevelser sjældent, selv om udbyttet også på dette område som regel svarer til den investerede energi. Børns indlevelse i fremmede kulturer kan være båret af en opslugende interesse, som lærere i orienteringsfagene kan nære og udbygge, hvad enten de samler sig om kulturer højt mod nord eller langt mod syd, eller konfronterer den nutidige vestlige civilisation med tidligere kulturtrin: stenalder, bronzealder osv.

Gevinsten er dobbelt: Dels udvider verden sig, det fremmede differentierer sig, dels bliver det velkendte sat i perspektiv: Også det hjemlige har sit særpræg og kunne være anderledes.

Det nordiske felt rummer særlige muligheder, fordi man her kan møde livsformer, der er anderledes uden at være fremmede. Værdigrundlaget er i mangt og meget fælles for de nordiske lande, og værdierne fortjener at indgå både som samtalestof og som fundament for undervisningen.

Det indebærer ikke nogen nyskandinavisme med indbygget selvføreligelse. Garantien herfor ligger bl.a. i en solid selvkritisk kulturtradition, der i perioder har gjort nordboere til tvivlsomme advokater for "den skandinaviske model", der ofte fremhæves internationalt, ikke mindst i udviklingslande med et nyt og skrøbeligt demokrati.

Men skal skolen pege på værdier, der er en indsats værd, kan det være udbytterigt at se på nogle af de nordiske.

Det nordiske demokrati hører til de mest stabile i verden. Her tænkes ikke blot på landenes styreform, men på den demokratiske omgangsform mellem mennesker med forskelligt udgangspunkt og forskellig funktion i arbejdslivet.

I sammenhæng hermed skal ses en respekt for anderledes tænkende, en udbredt human indstilling over for afvigere, en respekt for menneskelig værdighed også hos dem, der har svært ved at klare sig, eller som sætter sig uden for samfundets normer. Vil man være med til at videreføre den tradition, må man være parat til at gøre den til en realitet i elevernes bevidsthed. Minoriteter, ældre mennesker, syge, handicappede har heller ikke i Norden ideelle vilkår, men fundamentet for en bedre indsats er til stede og fortjener at blive synligt.

På tilsvarende måde kan man heller ikke i dag tale om nogen gennemført ligestilling af kønnene, men man må på den anden side karakterisere forholdene som mere jævnyrdige end de fles-

te andre steder.

Fælles for de nordiske kulturer er statens ret udstrakte indflydelse på samfundslivet, en faktor, der bl.a. sikrer en vidtgående social forsorg og en ret til uddannelse for alle, men som på den anden side kun i begrænset omfang hindrer den enkeltes valgfrihed. Nok kan der i hvert enkelt land være grupper, der finder statens indflydelse for gennemgribende, og andre grupper, der finder fx de økonomiske handlemuligheder for frie, men der er tale om skillelinier, ikke om afgrunde. Partierne til venstre og højre for den nordiske midterlinie når i almindelighed ikke til de yderligtgående standpunkter, der kendes andetstedsfra.

Åbenhed over for fremmed indflydelse kendetegner mange af de nordiske lande. Det indebærer ikke kritikløs accept af hvad som helst, men i lykkelige tilfælde mulighed for optagelse af vigtige impulser i kultur- og samfundsliv. Det regnes i Norden for en selvfølge, at skolen giver alle elever lejlighed til at stifte nærmere bekendtskab med mindst et ikke-nordisk sprog.

Den historiske baggrund for de beslægtede samfundsmæssige dannelser er ikke vanskelig at finde frem til. Både den ældre og nyere historie viser klare forbindelser mellem landene, konflikter og krige såvel som samarbejde og fællesskab. En nordisk union har eksisteret og har med mellemrum været forsøgt videreført i mere eller mindre gennemgribende form. Politisk, organisatorisk, videnskabeligt og kulturelt er det nordiske samarbejde ikke et postulat, der hentes frem ved særlige lejligheder, men en realitet af stor betydning.

Kunstnerisk har der gennem århundreder været livlige forbindelser mellem landene. Ikke alene har Danmark og Norge haft selvfølgelige kontaktflader gennem unionen 1380-1814, unægtelig mest på danske betingelser, men så sent som i slutningen af forrige århundrede var der i realiteten tale om et kulturelt fællesmarked. Strindberg, Ibsen, Bjørnson, Brandes m.fl. indgik ligesom malerne og komponisterne i et kredsløb og var åbne over for impulser både fra Norden og det øvrige Europa. I 30'erne og 40'erne var interessen for øget samarbejde af den særlige art, der opstår under akut pres fra en fælles fjende.

Det nordiske fælleskab står og falder ikke med, om eleverne gør sig alle sådanne forbindelser klart, men hvis ingen af dem bliver en del af deres bagage, er mulighederne for en styrkelse

begrænset.

Kulturelle værdier kan af mange elever opleves som postulater, og naturligvis kan en dramatisk nordisk kulturel oprustning kvæle enhver naturlig udvikling. Men ikke så få nordiske berøringsflader er indiskutable:

Det nordiske sprogfællesskab gør det muligt ved en beskeden indsats at udvide de litterære valgmuligheder til det tredobbelte, og det gælder både fag- og skønlitterære tekster. Kun få i verdens mange sprogsamfund kan så let opnå så meget.

Mange indbyggere bor i en længere eller kortere årrække i andre nordiske lande. Indvandrere kommer meget ofte fra nordiske nabolande. Den internordiske turisme er intens, reelt har de fleste danskere lejlighed til at knytte forbindelse med andre nordboere.

Det nordiske fællesskab er solidt nok og tåler udmærket at blive gået efter i sømmene – hvilket også er en forudsætning for at gøre det bedre!

Læreruddannelsen

Hovedprincippet må være, at stof fra nabosprogene integreres i det almindelige tekstarbejde, hvilket jo efterhånden indebærer, at det også inddrages i det ualmindelige! Jeg mener hermed, at man gør nabosprogene en bjørnetjeneste, hvis man kun læser dem i forbindelse med litterært tekstarbejde. Digtning kræver netop ofte kendskab til marginalsproglig kompetence, teksternes særlige særpræg, deres sproglige fingeraftryk, deres kunstneriske inspiration fordamper, hvis ordene oversættes til brede nationalsproglige synonymmer. Derimod tåler en avisartikel eller en tegneserie meget lettere en hårdhændet, informationsorienteret oversættelse.

Men som optakt til denne løbende integration af nabosprogs-tekster bør et selvstændigt modul orientere om nabosprogene og sprogsamfundene i Norden, om ligheder og forskelle. De lærerstuderendes let vakte interesse for sprogsociologi bør udnyttes. En sprogsociolog kan finde spændende stof i norsk sproghistorie, i færøsk og finsk sprog og sprogrøgt, i sammenligninger af dansk og svensk, i finlandssvenskens stilling før og nu, i islandsk puris-

me, i et overblik over dialekternes stilling i Norden i det 20. århundrede.

Sprog i Norden 1986 rummer flere afhandlinger, der kan bruges i et sådant arbejde: Det sprogsociologiske klima er spændende at udforske, og der er forskel på, hvordan det ansues' de forskellige steder.

Skolen

Et problem for nabosprogsundervisningen har det overalt været, at modersmålsundervisningen har udvidet sit ansvarsfelt så voldsomt i de senere år. Lærerne har skullet sætte sig ind i så meget nyt stof, at det gammelkendte nabosprogsfelt er blevet yderligere marginaliseret. En saltvandsindsprøjtning er påkrævet. Som antydet kan man med fordel introducere nabo-nordisk stof inden for de nye områder. Hvorfor ikke sammenligne den hjemlige nyhedsdækning med tv-aviser fra nabolandene? Læs Kalle Anka, Donald Duck, Aku Anka og Anders And side om side. Læs de små sagprosaer: rubrikannoncer, illustrerede reklamer osv.

Opøv igen med små udtaleøvelser i skolen. Formålet skal ikke være at lære eleverne at tale nabosprog selv, men hvis de har prøvet at gøre sig bekendt med de fremmede lydsystemer, kommer de ikke så let til at fremstå som fordrejninger af noget velkendt, og, vigtigt: høreopfattelsen styrkes. Selv svenske kan lære at forstå talt dansk ved at tage de eksotiske lyde i deres mund.

Inddrag nabosprogsstof i staveundervisningen. På fremmedordsfeltet kan det være interessant at se på løsningerne i de andre lande, og elever i 3. klasse kan let nå til en erkendelse af, at *sykkel* og *sjekk* ikke er henrivende stavefejl, men en konsekvent norsk praksis.

Før og nu

Da jeg kom i skole, en almindelig folkeskole i en østjysk købstad, blev der (først i 50'erne) talt meget om det nordiske. Lærerne var begejstrede fortalere for alt nordisk. Det viste sig både i historietimerne, dansktimerne og sangtimerne, men også i geografitimerne. Vi læste Selma Lagerlöf, til vi var grønne i hovederne,

Bjørnsøns bondefortællinger terpede vi time efter time – jeg får stadig tårer i øjnene blot ved at tænke på skolemesterens historie – Runeberg og Sven Dufva var nære venner, og de nordiske sange skreg vi os hæse i.

En del af os tænkte i det stille: Hvad er der galt med disse norske, svenske og finske medborgere? Noget må der være på færde, ellers skal vi da ikke hele tiden høre om deres fortræffelighejder. Hvad er lærerne ude på? Og der må være klamt på Færøerne, siden vores lærerinde taler så lidenskabeligt om natur og vejr netop deroppe. – Det måtte være ligesom med negrene, om hvem vi altid med hvasse blikke fik indprentet, at de skam var lige så gode som os andre. Noget galt måtte der være, for i grunden havde vi alle på forhånd en naturlig respekt både for sorte og gule, norske, svenske, finner, islændinge, grønlandere, færinger og samer. Hvorfor skulle de pakkes så overdådigt ind i ord?

Den fejl skal vi ikke i vores iver gentage. Det skal netop helst være et naturligt indslag i modersmålsarbejdet og i samfundslivet, at vi inddrager den nære verden omkring os, det nordiske lokalsamfund. Det er godt, der er vigtigt, det åbner ud mod verden uden at være uoverskueligt.